

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol. 2 1/2013

© Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry.

SEURAN KEVÄTRETKEI TALLINNAN ARS MORIENDIIN

Heli Hulmi

Jäiden murentuessa Suomenlahdella lähti meitä piskuinen joukko meren yli Tallinnaan. Helsingin jäädessä takaviistoon seisoimme kannella ihmettelemässä jäälohkareiden sulamista ja valon lisääntymistä. Saaret, jotka kesällä täyttyvät iloisesta puuhastelusta näyttivät tyhjiltä. Superstar puski meitä eteenpäin.

Perillä vaelsimme terminaaliketjun ohi, muurin sivu, kohti vanhaa kaupunkia. Taivalsimme sen halki, mitä nyt välillä pysähdyimme nuottikauppaan ja meripihkaisten, kyynelen muotoisten korvakorujen tuntumaan. Kadulla katseemme hakeutuivat vaivihkaa yläviistoon: sieltä avautuivat turkoosit ikkunapuitteet ja omalaatuiset, käärmeinä tai liskoina pyörähtävät ornamentit. Puolisäärestä katkaistut egyptiläisten kohokuvien kaltaiset puolialastomat naiset pitelivät ketjuja, joiden varassa roikkui lamppu. Me arvuuttelimme symboliikkaa. Seuran puheenjohtaja löysi legendaarisesta raamattu-kaupasta kirjan Tallinnan kalmistoista; väliäkö sillä, että viroksi.

Määränpäämme oli Nigulisten museo, keskiaikainen Pyhälle Nikolaukselle omistettu kirkko, jota pommitettiin maaliskuussa 1944 niin, ettei rakennuksesta sen jälkeen ollut enää kirkoksi. Vuosikymmenten kuluttua, restaurointitöiden jälkeen paikasta kehkeytyi kirkkotaiteen museo.

Nyt Niguliste liputtaa pihalla *Ars moriendin*, kuoleamisen taiteen – viroksi *suremise kunst* – puolesta. Näyttely avaa keskiajan ja varhaisen uuden ajan muistelu- hautaamis- ja kuolemankulttuuria etenkin kirkolliselta kulmalta.

Nigulisten museo. Kuva: Ilona Pajari, 2013.

attribuutteina. Luurangot heittivät harteilleen valkeita kankaita ja tarttuivat eläviä käsivarresta tai viitanliepeestä ikään kuin yrittäen pitää piirin piirinä. Kuolleiden tyhjä silmäkuoppatuijotus ei yltänyt meihin. Katse haroi taulun sisällä.

Keskiajalla ajateltiin kuolintavan viitoittavan tietä kuolemanjälkeiseen elämään, ja aivan kuin opinkappaleeksi oli näyttelyyn ripustettu maalaus rauhallisesta kuolemasta. Silmänsä ummistanutta, oletettavasti kuollutta parrakasta miestä ympäröi pitkä teksti kuin rukous. Hänen sänkynsä takana kohoaa ristiinnaulittu, parrakas Jeesus sinisessä vaipassaan kädet

Kuva: Heli Hulmi, 2013.

levällään. Silmät kiinni. Opimme, että muistokirjoitus voi yhtä hyvin noudattaa vakiintunutta kaavaa kuin olla kirjallinen lainaus, tai aivan omanlaisensa selostus; epitafi.

Tuonpuoleisuuden maatiede avautui pääalttarin takaa lattialta erivärisinä ympyröinä: *porgu* (helvetti), *puhastustuli* (kiirastuli), *viimne kohtupäev* (viimeinen tuomio), *limbo*, *surm* ja *taevas*. Kävelimme ympyröiden päällä. Museon ikkunasta heittyi valoviiru limbon ja taivaan väliin. Tuntui, että tässä näyttelyssä kaikki oli käännettävissä niin kuin Nigulisten pitkät penkitkin. Vahtimestari kääntää penkkien selkänojat, eli istujan katseen suunnan, taitavasti tuoleihin rakennettuun mekanismiin tarttumalla.

Suuntauduimme museokaupan jälkeen Tallinnan ulkoilmaan irrottelemaan mieltämme kiveen hakatuista luurangoista. Erityisesti yksi jäi muistiin kummittelemaan: korkea vaaleaan kiveen ikuistettu reliefi, missä luuranko muistutti morsianta päätä ympäröivine huntuiineen. Polvet yhdessä, silmäkuopat suoraan kohti tulevana tyhjänä katseena.

Luurankoreliefi. Kuva: Heli Hulmi, 2013.

Kuvassa vasemmalta Kirsi Kanerva, Minna Torppa ja Heli Hulmi.
Kuva: Ilona Pajari.

Siinä vaiheessa iltapäivää oli kuitenkin korkea aika löytää ruokaa. Raatihuoneen torin tuntumasta laskeutuivat portaat ravintola *Glad Estlanderin* uumeniin, kynttilän lepattavaan valoon. Hetken aikaa lainehti jutustelu vielä keskiaikaisissa hautaustavoissa, ossuaarioiden liepeillä. Puhuimme lihan irtoamisesta. Ja luista, joihin ei enää

liitetty vainajan henkilöllisyyttä, mikä selitti osaltaan niiden pinoamisia päälletysten. Kansallispukuinen tarjoilija onnistui kuitenkin huolehtimaan hyvinvoinnistamme siihen malliin,

että keskustelun suunta vaihtui. Peipsin kala, uuniperuna ja haudutettu kaali maistuivat. Samoin liha.

Ja takaisin D-terminaaliin, iltalaivalle. Nyt harpoimme Superstarin keulaan, mistä valtasimme pyöreän pöydän. Jäät kolisivat alusta vasten meidän availlessamme Nigulistesta ostamaamme *Danse Macabre*-korttipelipakettia. Oivalsimme Bernt Notken maalauksen muuttuneen taiteltavaksi pelilaudaksi, missä päätetään asemista kolikkoa heittämällä. Pelissä piilotetaan tanssijoita kääntämällä kortteja nurinpäin, lasketaan sieluja ja erotellaan ilman enkeleitä salamasta – alaspäin laskeutunut kämmen, joka säkenöi – sekä hävitetään kolmen ison aallon vedenpaisumuskortilla tulisia patoja... hmm, tuossa vaiheessa seurueemme oli jo sen verran ryytynyttä, ettemme antautuneet saksankielisten ohjeiden tulkintaan. Sen sijaan suunnittelimme seuran tulevia retkiä – hautausmaille. Tai minne tahansa, missä keskustelu kulkee luontevasti maan ja taivaan väliä.

Heli Hulmi on kirjailija ja kirjoittajaohjaaja, jonka uusin teos on nimeltään "Kuoleman horisontti ja kirjoitus" (Kansanvalistusseura 2012).